

SÖNFELD MÁTYÁS

A ZENEBATYU ÉLMÉNYPROGRAM AZ ÓVODÁBAN ÉS AZ 1-2. OSZTÁLYBAN (7. RÉSZ)

BEVEZETÉS

Játszottunk már rengeteg hangszeren, ütöttük, forgattuk, fújtuk, pengettük, elérkeztünk a Zenebatyu sorozat utolsó cikkéhez, a végére egy búcsúajándékkal, az egyik kedvenc öko-hangszeremmel készültem. Most aztán mindenkinek ellátom a baját, móresre tanítok, pontosabban – és a poént ezennel le is lövöm itt az elején – megtanítok mindenkit kesztyűbe dudálni!

PROGRAMPONTOK

Zenebatyu Élményprogram	Katedra (7. alkalom)
<p>Állandó elemek: Az előző program ártisméltése A zenebatyuból vett első hangszer megjegyzése Aznapi alkalom összefoglalása</p>	<p>Jelölések: Fő foglalkozási pontok Új fogalmak (milyen jelenséget tapasztaltunk) (melyik készség fejlődik)</p>
SZÍVÓSZÁLHANGSZER	<p>Szívószál furulya A szívószáldudára lyukakat vágva (ideális esetben hetet) kész a szívószál furulya! (ok-okozat, kreativitás)</p>
AUTENTIKUS HANGSZER	<p>Skót dudu A skót dudu különlegessége, hogy egy zsákok (tömlő) felfújva tartalékolhatunk levegőt, amit akkor használunk fel, amíg levegőt veszünk. Általában a dallam mellett egy alaphang is szól, ez a <u>burdon</u>. (Egy boszorka dal) (összehasonlítás, figyelem)</p>
HANGSZERVERS	<p>Mint egy lufit, felfújjuk, S hónunk alá szorítjuk. Befogjuk a sok lyukát, Így fújuk a SKÓT DUDÁT! (figyelem, memória, nagymozgás)</p>
ENERGISER	<p>Hej, Gyula, Gyula, Gyula, (combütés) Szól a DUDA, DUDA, DUDA, (hasütés) Pest, Buda, Buda, Buda, (vállütés vagy taps) PATTOGATOTT KUKORICA! (hajvakarás☺) (tempó, nagymozgás)</p>
ÖKOHANGSZERBEMUTATÓ	<p>Megtanítalak KESZTYŰBE DUDÁLNI! A műanyag kesztyű egy-egy ujjá végére egy szívószáldudát és egy szívószálfurulyát ragasztunk, míg egy harmadik ujjba ragasztott szívószálon keresztül fújjuk, a kesztyű száját összeragasztjuk vagy összegumizzuk. (kreativitás, logikai összefüggés)</p>
CSINÁLD MAGAD	<p>1 szívószál 2 lufiban A szívószálduda végét egy (vagy 2) lufiba csúsztatunk, a száját összefogjuk és felfújjuk. A lufi felfújódik, és amint abbahagyjuk a fújást, a dudu megszólal! (kreativitás, kísérletezés)</p>
ZENEKÍSÉRLET	<p>Szemeteszsák-skótfurulya Hozzávalók: furulya, szemeteszsák. A szemeteszsákokat felfújjuk, hónunk alá csapjuk, majd a szájához emeljük a furulyát, és a könyökünkkel préselve a levegőt: skótdudálunk! (tapasztalat, kreativitás, logikai összefüggés)</p>
NYÍLIK A ZENEBATYU	<p>Aki nem lép egyszerre... Rázd csak, rázd – 4 verzióval A juhásznak jól van dolga... Fújja furulyáját – előveszi a dudáját (figyelem, nagymozgás, kreativitás, tempó)</p>
ZÁRUL A ZENEBATYU	<p>„Hát, sziasztok, hát, sziasztok...” (nagymozgás, levezetés)</p>

SZÍVÓSZÁLHANGSZER

Ókori találmány következik, modern korba átültetve, sőt, a mai szívószálhangszerünk szervesen kapcsolódik az ökohangszerhez. A cajont boncolgató írásban (3. cikk) már találkoztunk azzal a jelenséggel, hogy a felszabdalt szívószálduda rövidülése egyre magasabb hangot okoz. Felmerül a kérdés: hogyan lehetne úgy magasítani, változtatni a hangját, hogy ne kelljen később összeszedni és visszaragasztani a lerepült darabkákat? A választ bizony már az ókorban is ismerték: lyukakat kell vágni rá! A réseket ujjunkkal lefedve a szívószál eredeti hangját hallhatjuk, de ha lentről felfelé egyenként felszabadítjuk a lyukakat, pontosan azt a hatást érzük el, mintha levagdósánánk egy-egy darabot belőle, egy fontos jelenségtől eltekintve: a folyamat visszafordítható! Így tehát változathatjuk a magasabb és mélyebb hangokat, tehát képesek vagyunk dallamot játszani! De pontosan hová vágjuk a lyukakat? A szívószálfurulyánk esetén erre nagyon egyszerű a válasz: oda, ahová a 7 ujjunknak (fönről lefelé sorrendben bal kézen mutató, közép, gyűrűs, jobb kézen mutató, középső, gyűrűs és kisujj) kényelmes. A hangmagasságot ugyanis nem csak a rések felszabadításával, de a fújóerő változtatásával is befolyásolhatjuk: erősebb fújás esetén magasabb a hang.

AUTENTIKUS HANGSZER

Záró hangszerünk rendkívül különleges: a dudával fogunk megismerkedni. Kinek a skót duda, kinek a magyar duda, vagy kecskeduda juthat eszébe róla, az elv ugyanaz: egy tömlőt kell felfújni, mely több nádnyelves sípot szólaltat meg ezután, a sípok dallamjátására és egy folyamatosan szóló alaphang (burdon) megszólaltatására szolgálnak. A lyukakkal ellátott dallamsípon nagyjából úgy kell játszani, mintha az ember furulyázna. A tömlő folyamatos fújása és egyben hónalj alá szorítása, préselése biztosítja az egyenletes levegőáramást. Érdekes, hogy egyes dudafajták nem a szájsíp fújásával, hanem fújtatóval szólalnak meg, amely szerkezetében a (tangó) harmonikára hasonlít. És hogy miért van szükség a tömlőre? A mai ökohangszerünk nemsokára fényt derít rá!

HANGSZERVERS

Elhangzottak a duda legfontosabb jellegzetességei – felfújjuk, hónunk alatt préseljük, úgy fogjuk le a lyukakat, mint egy furulyán –, a versikénkkel ráerősítünk az újonnan megszerzett tudásra.

Mint egy lufit, felfújjuk (két kezünket egyre nagyobbra tárjuk),

Hónunk alá szorítjuk (könyökünket oldalra emelve, majd visszaeresztve, oda-vissza mozgatjuk),

Befogjuk a sok lyukát (ujjainkat megmozgatva furulyázó mozdulatot teszünk),

Így fújjuk a SKÓT DUDÁT! (taps).

ENERGISER

Nincs Zenebatyuzás mozgás nélkül! A mai hangszerünkhöz kapcsolódva eljátsszuk a „Hej, Gyula, Gyula, Gyula” c. mondókát, de előtte megkérdezzük: vajon miért mondjuk azt, hogy úgy jóllaktam, mint a duda? Azért, mert ha sokat eszünk, úgy megnő a hasunk, úgy felfújódunk, mint a duda tömlője! Ebben a mondókában is megütogetjük majd a hasunkat:

Hej, Gyula, Gyula, Gyula (combütés 4x),

Szól a duda, duda, duda (has ütés 4x),

Pest, Buda, Buda, Buda (vállütés vagy taps 4x),

PATTOGATOTT KUKORICA (megvakargatjuk a hajunkat).

A mondókát egyre gyorsabban mondjuk, de énekelhetjük is, soronként dó, mi, szó, dó' hangokat ismételve.

CSINÁLD MAGAD

Érdekes kérdéssel indítunk: a skót dudát felfújjuk, igaz? Mi az a legegyszerűbb tárgy, amit még fel szoktunk fújni? Hát persze, a lufi! Tegyük bele egy szívószálduda megrezegtethető végét egy lufi szájába, fogjuk össze vagy ragasszuk le úgy,

hogy csak a szívószálon keresztül tudjon ki-be áramolni a levegő a lufiba, majd a másik (sima) felén keresztül fújjuk fel. Amint abbahagyjuk a fújást, a lufi eresztetni kezd, megrezegteti a szívószálat, azaz megszólal! A siker érdekében néha két egymásba helyezett lufival kell próbálkoznunk, hogy a felfújt lufi(k) préselő ereje elég legyen a szívószálduda megszólaltatásához. A szívószálra lyukakat is vágathatunk, de mindig figyeljünk arra, hogy a felfújáskor minden lyukat fogjunk le!

ZENEKÍSÉRLET

Lehet vajon egy hangszerből egy másik fajta hangszert készíteni? Naná, hogy lehet! Ha van otthon furulyánk, a kísérletünkhöz már csak egy szemeteszacskóra lesz szükség. A zacskót felfújjuk, majd a száját a furulya szájához igazítjuk, a hónunk alá préseljük, és meg is szólal! Mivel a zacskót nem töltjük újra levegővel, így a zenélésre szánt idő véges, remek furulya-versenyt lehet rendezni: hány dalt tudunk eljátszani egy zsáknyi levegővel? Ha egy kézzel a zsák száját fogjuk, akkor egykezes furulyázásra kényszerülünk, egyszerűbb dalokat, mint zsip-zsupp, vagy süss fel nap, így is lejátszhatunk, de kis gyakorlással még az Egy boszorka van c. dal is kivitelezhető – melynek szövegében szintén megjelenik a dudu! Aki elszántabb, rá is ragaszthatja, gumizhatja a zacskót a furulya szájára, így felszabadul mindkét kéz a zenéléshez!

ÖKOHANGSZER BEMUTATÓ

Éljen! Kétféle skót dudát is készítettünk! Van azonban egy kis probléma: mindkettő csak egy hangot ad, míg a dudának van alaphangja és dallamhangja is! Kellene egy olyan felfújható eszköz, aminek több ága van, aminek a helyére szívószáldudákat rögzíthetnénk. Eljött a kesztyűbe dudálás ideje! Figyelem! Haladó, sőt, profi szintű hangszerkészítési kihívás következik, csak gyakorlott zenebatyistáknak ajánlott! Ha a hangszer nem szólal meg elsőre, a csüggedés, elkenődés tilos, az újra és újra próbálkozás javasolt! 3 szívószálra lesz szükség: 1. amin keresztül bejuttatjuk a levegőt a kesztyűbe (minél nagyobb az átmérője, annál jobb), 2. ami alaphangot ad, egy „sima” szívószálduda (lásd 1. cikk), 3. egy szívószál furulya. A kesztyű három ujjának hegyét levágjuk, és egy-egy előre elkészített szívószálat behelyezve légmentesen összeragasztjuk úgy, hogy a szívószál rezgő része a kesztyű belsejében szabadon tudjon rezegni. A kesztyű legalját – amin keresztül felhúznánk – összegumizzuk, és kész a dudu! A „sima” szívószálon keresztül fújjuk, a másik kettőn keresztül jön ki a levegő, remélhetőleg úgy, hogy mindkettő megszólal. Egy konyhakesztyű általában elég erővel préseli a levegőt a szívószálok megrezegtetéséhez, de egy vékonyabb kesztyűből kettő javasolt. Ha szól a kesztyűdudu, feltehetjük a gyerekeknek a kérdést: mi a csudának kell nekünk a kesztyű? Nem lenne egyszerűbb csupán a szánkba venni és megfújni egyszerre a szívószáldudát és a szívószál furulyát? Minek felfújni hozzá egy egész kesztyűt meg a skót dudában a tömlőt? Ha nem jönnek rá a gyerekek, mutassuk meg, milyen, ha a szánkkal fújjuk a két szívószálat és levegőt veszünk közben. A zene a levegővétel alatt megáll. És a kesztyűt fújva? FOLYAMATOSAN SZÓL! Ez a lényeg! Amíg a dudás levegőt vesz, addig a tömlő fújja helyette a sípokot!

NYÍLIK A ZENEBATYU

Skótdudához bizony egy skótdudát tartalmazó dal dukál! Jó szívvel ajánlom Gryllus Vilmos *Skót* c. dalát meghallgatásra, éneklésre, de egy ismert népdalunkban is találhatunk dudát! A hangszerostás után (emlékszünk, jegyezzék meg, mit honnan vettek ki) Aki nem lép egyszerre dallal melegítünk, átismételjük a rázd csak, rázd a hangszered mind a négy verzióját, és a cserebere dalok után jöhet a dudás nóta:

A juhásznak jól van dolga, egyik dombról a másikra (körbe-körbe menetelünk),

Terelgeti nyáját (kifelé, a fal felé fordulunk),

Fújja furulyáját (befelé, a kör közepe felé fordulunk),

Bú nélkül éli világát (megfordulunk magunk körül, és ismétlés). A dal második versszakát ugyanezzel a mozgással kísérjük: Ha megunta furulyáját, elöveszi a dudáját, belefújja búját a birka bőrébe, szélnek ereszti belőle.

ZÁRUL A ZENEBATYU

Tudvalevő, hogy minden, aminek kezdete van, véget is ér. Ahogy a gyerekektől az összefoglalás után a sziasztok dallal búcsúznak, a kedves olvasónak is búcsút intek. Ukulelével kezdtünk, majd az esőbot zúgása, a cajon ritmusa és a vihardob ézengése után a hangtál csendült fel, fújtuk a szájharmonikát és végül dudáltunk is kicsit. Aki ismer, tudja, hogy nem csak a hangszerekkel és a szavakkal való játékot szeretem, hanem a keretes szerkezeteket is. Első cikkemben Kodály Zoltán üzenetét rejtettem el, az utolsóban a saját üzenetemmel búcsúzom, mely minden bekezdés első, vastaggal szedett betűiből olvasható ki.